

G A I A

S A J T Ó S Z E M L E

2002. szeptember

XX. évf., 384. szám

Szerkesztőségi

Tisztelt Olvasó!

Jelen számunkban a johannesburgi fenntartható fejlődésről megrendezett Föld-csúcstalálkozóra összpontosítunk. A Föld-csúcsot önálló témakörként kezelve próbálunk átfogó ismeretanyagot adni a vele szemben támasztott elvárásokról, az előkészületekről és a végkifejletről.

Lapunk második felében -talán a Sajtószemle eddigi témáitól eltérően, de mindenképpen odaillően- két ökológikus építési módot mutatunk be. Ez a tárgykör a civil szakmám okán is a szívügyem, remélem, olvasóink érdeklődésére is számot tarthat.

BCs

EGYESÜLETI HÍRADÓ

Vidravédelem

Az egyesületünk által létrehozott Alapítvány a Vidrákért szervezetnél megjelent a **Vidravédelmi programok Magyarországon** c. kiadvány. A füzetet Gera Pál írta és szerkesztette.

Beszerezhető:

Alapítvány a Vidrákért - 1156 Bp., Nyírpalota u. 60. - gerapal@axelero.hu

TÁRSADALOM

Ökoterroristák az ágy alatt

The Ecologist, Vol.32 No.5, 2002 július
"Agent Apple": Ecoterrorists under the bed,
ford.:Hasznos Erika

Míg a Fehér Ház a legújabb háborús terveken dolgozik, az amerikai vállalatok és az általuk pénzelt politikusok jó hasznát veszik a szeptember 11-i eseményeknek. Azonosítani a környezetvédőket a terroristákkal - egyszerű, de sikeresnek ígérkező stratégia. "Itt az ideje -jelentette ki Colorado állam képviselője- hogy lerántsuk a Robin Hood-maszkot az amerikai ökoterroristákról." Alaszka képviselője pedig kapcsolatot vélt felfedezni a szeptemberi támadások és a vállalatok elleni tiltakozások között. "Láttuk, mit műveltek Genovában és Seattle-ben; szakértők az ilyesemben."

A törvényhozás sem késlekedett: kihasználva a terrorizmus okozta tömeghisztériát, korlátozták az alkotmányos szabadságjogokat. Október végére elfogadták a "Patriot Act" névre keresztelt terrorizmusellenes törvényt. ('Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism' - kb. "a terrorizmus visszaszorítására alkalmas eszközök biztosítása.")

folytatás a 4678. oldalon

Hírek

4677

EGYESÜLETI HÍRADÓ

Vidravédelem

4676

TÁRSADALOM

Ökoterroristák az ágy alatt

4676

JOHANNESBURG

Globalizáció és fenntartható fejlődés:

Johannesburg kihívásai

4678

Az ipar Johannesburgra készül

4679

Mammon megszelídítése:

eljött az idő a nagyvállalatok rendszabályozására

4680

A bali csata

4680

A Csúcstalálkozó értékelése

4681

VILÁGGYARMATOSÍTÁS

Állítsuk meg a GATSztrófát!

4682

KÖRNYEZET

A rostbeton:
egy forradalmi építőanyag

4684

Irány az Újvilág!
szalmabála-építés

4685

KÖNYVISMERTETŐ

Jared Diamond:
A harmadik csimpánz felemelkedése
és bukása

4687

TÖRTÉNETEK

György Ottília:
Befogadás falun

4687

H Í R E K

Zöldrefestés - Az EarthSummit.biz minden évben kiosztja a Zöldrefestési Akadémia Díjakat, más néven Zöld Oscar-díjakat. E rangos díjakkal az üzleti szféra fenntarthatósága terén elért "eredményeit" díjazták.

Johannesburg, 2002. aug. 23.

A nagy olajcégek, a Shell, a BP és az ExxonMobil taroltak a johannesburgi Föld-csúcs előestéjén megtartott Zöldrefestési Akadémia díjkiosztó ünnepségén, megelőzve a Monsanto, a Novartis és az Aventis által képviselt biotechnológia ipart. A díjazottak között van még az Enron (a legjobb smink) és az Arthur Andersen (a kreatív dokumentáció bajnokaként). Példa nélkül álló módon közös díjban részesült a Total, az Unocal és a Premier Oil a legjobb külföldi működőtőke befektetésekért.

Génpiszka - Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) főtitkára, Gro Harlem Burtland asszony szerdán állást foglalt emellett, hogy a génkezelt növényi illetve állati szervezetekből előállított élelmiszerek nem ártalmasak az egészségre, s azokat fel kell használni az Afrikában milliőket fenyegető éhínség leküzdésére.

A térség éhínségtől leginkább fenyegetett országai közül Zimbabwe és Mozambik kormánya aggályai ellenére elfogadta a génkezelt élelmiszerből álló segítyt, Zambia azonban, az ország kétmillió éhezője ellenére, visszautasítja azt.

Elkészült a MANAMANA 02/2 száma - képzőművészet • környezetvédelem • társadalmi kérdések

Várnagy Tibor, Ferjentsik Viola, Erhardt Miklós és mások alkotása

a lap elérhető a Múcsarnok (XIV. Dózsa Gy. Út 37) és a Ludwig Múzeum Könyvesboltjaiban (Budavári Palota "A" épület, I. Szent-György tér 2.), a Gondolkodó Antikváriumban (VI. Ó u. 40.), és a Liget Galériában (XIV. Ajtósi Dürer sor 5.)

OT 2003 Megkezdődött a Környezet- és Természetvédő Társadalmi Szervezetek XIII. Országos Találkozójának szervezése. A két főszervező a Kerekdő Alapítvány és a Magyar Természetvédők Szövetsége szeretné széles körben megvitatni a szervezés alapelveit, a részletes programot. Ennek érdekében egy találkozót szerveznek, ahol bemutatják elképzeléseinket és várják a mozgalom tagjainak észrevételeit, javaslatait.

A találkozó ideje: 2002. szept. 17-e, kedd 10 óra, helye: MTVSZ iroda, 1091 Budapest, Üllői út 91/b.

Emellett levélben, drótlevelelben vagy akár szóban is várják észrevételeiteket a mellékelt anyaghoz a következő elérhetőségek egyikén:

*www.mtvsh.hu/ot2003 - vita fórum.
MTVSz: 1091 Budapest, Üllői út 91/b.; tel/fax: 1/216-7297, email: ifarkas@zpkok.hu ,
Kerekdő: 9700 Szombathely Petőfi S. u.24., tel.: 94/500-166,
mobil: 30/ 395-6624; E-mail: pumilio@freemail.hu*

Beszélgetőkör - A Szentendei Zöld Kör beszélgetőkört indít környezet és erkölcs, gondolkodás és életmód tartalommal. A találkozók minden hónap második szerdáján lesznek délután 5 órától a Szalamandra Egyesület új székhelyén: Szentendre, Halász utca 1. tel.: 26/300-089

A találkozókhoz kapcsolódó előadások:

IX. 11. Takács-Sánta András
Miért nem hatékony a környezetvédelem?

X. 9. Beliczay Erzsébet
Hol és hogyan szeretnék lakni?

XI. 6. Balogh Gábor
Fenntartható közlekedés-fenntartható életminőség

XII. 11. Lenkei Péter
Környezeti tanácsadás Magyarországon

2003. I. 8. Lukács András
Zöld költségvetési reform

Globalizáció - Anti-globalizáció
A Humanista Társadalmi Egyetem és az ATTAC szabadegyetemének 2002/2003. első félévi programja

IX. 15. Tamás Gáspár Miklós
Megmarad-e a polgári demokrácia?

IX. 22. Kerekasztal-beszélgetés
Mi a teendő Magyarországon a globalizációs kihívás idején?

IX. 29. Görög Tibor
Globalizációs és civilizációs kultúra

X. 6. Andor László
A globalizáció eredete, fogalma

X. 13. Morva Tamás
Mélyítés és bővítés dilemmája az Európai Unióban

X. 27. Szőke Károly
A szakszervezetek és a nemzetközi tőke Magyarországon

XI. 3. Krausz Tamás
A szélsőjobboldali és a baloldali globalizáció-bírálat eltérő jellege

XI. 10. Kerekasztal-beszélgetés
Vita a tapasztalatokról, szakszervezeti kerekasztal.

XI. 17. Artner Annamária
Az antiglobalista mozgalmak

XI. 24. Bassa Zoltán
A globalizáció-kritikus mozgalmak kialakulásának okai és mai helyzetük

XII. 1. Szigeti Péter
A pártok, a baloldal, és a politikai tagoltság mibenléte Magyarországon

XII. 8. Szalai Erzsébet
A magyar társadalom és a multik

XII. 15.
A Humanista Társadalmi Egyetemért Egyesület Közgyűlése

Az előadásokat a fenti napokon (vasárnaponként) 10 és 12 óra között tartjuk Budapesten, a Berzsenyi Dániel Gimnáziumban (Budapest, XIII., Kárpát u. 49-53).

*Humanista Társadalmi Egyetem
E-mail: hute2000@yahoo.co.uk*

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

folytatás a 4676. oldalról

A terrorizmus fogalmába sok minden beleérthető. A törvény adta definíció elég széleskörű ahhoz, hogy a polgári engedetlenség egyes formáira is kiterjeszthető legyen. Rachel King (egy, az állampolgári jogokért küzdő amerikai szervezet jogi tanácsadója) szerint a tüntetéseken való részvétel is könnyen terrorizmusnak minősülhet. "Tegyük fel, hogy egy diák, miután egy tüntetés alkalmával betört egy ablakot, bíróság elé kerül: az újonnan hozott törvények értelmében akár életfogytiglani börtönbüntetésre is ítéltethetik."

Néhány republikánus képviselő levelet intézett a főbb amerikai környezetvédő szervezetekhez, azt követelve, hogy határolódjanak el a radikális csoportoktól. Az igazságügy miniszter, John Ashcroft jelezte, hogy vizsgálni fogják a hazai civil szervezeteket. A megfélemlítés taktikája máris hatásosnak bizonyult: a szervezetek egyre nehezebben tudnak támogatáshoz jutni.

A "Patriot Act" előkészítése során Ashcroft sürgette a rendőrség lehetőségeinek kiterjesztését.

Nem kevés sikerrel: az új törvény például lehetővé teszi a terrorizmussal gyanúsított személyek e-mail címeinek lenyomozását, minden külön felhatalmazás nélkül. A CIA és az FBI költségvetését jelentős mértékben növelték. A rendőri és titkoszolgálati eszköztár számottevően bővült.

Az eluralkodó félelem máris rányomta bélyegét az amerikai civil szervezetek tevékenységére. A szeptem-

ber végére beütemezett washingtoni Világbank/IMF találkozóra a rendőrség vagy százezer demonstrálót várt, a szervezők pedig arra számítottak, hogy a tiltakozás még a "seattle-i csatánál" is hevesebb lesz. Ám a buzgó hazafiság és a "szélsőségek" elutasítása megtette a hatását: a szervezetek többsége távol maradt Washingtontól, és azóta sem vesz részt a megmozdulásokban. A februári Világ gazdasági Fórum alkalmával rendezett demonstráción megdöbbenően kis számú amerikai szervezet jelent meg.

Az USA legnagyobb és legbefolyásosabb zöld szervezete, a Sierra Klub még ennél is messzebb ment. "Át kell alakítanunk a kommunikációs stratégiánkat" - jelentették ki. "Nem hirdetünk a rádiós csatornákon. Eltávolítottunk minden olyan anyagot az internetes oldalainkról, amely Bush-ellenesnek tűnhet. Egy ilyen válság során a Sierra Klub nem szíthat ellentéteket. Visszafogjuk magunkat, nem tolakszunk az előtérbe az elképzeléseinkkel. Nem támadjuk Bush elnököt."

Nem a Sierra Klub az egyetlen: egy sor jelentős környezetvédő szervezet tette le a fegyvert. A Bush-kormányzat zavartalanul folytathatja környezetromboló politikáját. Pedig ebben a kritikus helyzetben még fontosabbak az elveink - éppen azért, mert veszélyes kiállni értük.

A középutas zöld szervezetek behódolása kiszolgáltatott helyzetbe hozta a radikális csoportokat.

JOHANNESBURG

Globalizáció és fenntartható fejlődés

Johannesburg kihívásai

Third World Resurgence, No. 139/140. p.10.

Martin Khor: Globalisation and sustainable development: Challenges for Johannesburg ford.: MV

Az 1992-es riói Környezet és Fejlődés Világkonferencia első ízben állította a nemzetközi figyelem középpontjába a környezeti válság ügyét, új reményeket ébresztve világszerte a "Rio szellemében" megvalósuló előremutató programok és kezdeményezések iránt. A riói konferencia az országok közötti újfajta, egyetértésen és partnerségen alapuló együttműködés lehetőségét vetette fel, a "közös, de differenciált felelősség" elve alapján. Visszatekintve az elmúlt tíz évre sajnos kevés kézzelfogható eredményt láthatunk. Az 1997-ben New Yorkban rendezett Rio+5 rendkívüli ENSZ közgyűlés politikai nyilatkozat nélkül ért véget. Eközben a Föld természeti erőforrásai továbbra is pusztulnak: az erdők kiterjedése évente 14 millió hektárral csökken, a fejlődő országokba irányuló segély drasztikusan visszaesett: pl. az OECD országok segítsége az 1992-es 61 milliárd dollárról már 1993-ra 56 milliárdra csökkent. (Miközben a fejlett országok egyik fontos riói ígérete volt nemzeti össztermékük 0,7 százaléknak fejlesztési segélyre fordítása. Az idén márciusban a mexikói

Monterreyben tartott "A fejlődés finanszírozása" című ENSZ konferencián sem sikerült többet elérni ennek az ígéretnek az újbóli megerősítésénél, legalábbis papíron.) Új technológiák, mint pl. a génmanipuláció veszélyeztetik természeti környezetünket. Nem valósult meg az ígért technológiaátadás sem, sőt a szellemi tulajdonjogi rendszerek megerősödése egyre inkább a tudás megosztása és a fejlődés ellen hat, például a szabadalmaztatott gyógy-szereknek a szegények számára elérhetetlenül magas árai révén.

A bukás oka két paradigma, két gondolati rendszer ütközésében keresendő. A fenntartható fejlődés a konszenzuskeresésen és a partneri együttműködésen alapszik, egységében kezeli a környezetvédelem és a fejlődés kérdését és általában számít az államok és a nyilvánosság beavatkozására és aktív részvételére. Ezzel szemben a globalizáció szabadpiaci rendszere az állami beavatkozás csökkentését írja elő, a piaci erőkre bízva a fejlődés irányát, félresöpörve a környezet és az igazságosság szempontjait. Ez a rendszer szinte korlátlan szabadságot biztosít a piac leg-erősebb résztvevőinek, a nagyvállalatoknak. A szabadpiaci megközelítés jelentős lendületet kapott 1993-ban, a GATT uruguay-i tárgyalási fordulójának lezárásával és a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) megalakulásával, így a fenntartható fejlődés megvalósulására igazán

esély sem kínálkozott. Mindez a gazdasági hatalmak erőszakos politikájának köszönhető, hiszen ezekben az országokban a pénzügyi és gazdasági irányítás sokkal nagyobb befolyásoló erővel bír, mint a környezeti kormányzat. Így a WTO legutóbbi, tavaly novemberben tartott dohai konferenciáján az erős ipari államok nagyon széles jogosítványokkal bíró, a WTO befolyását új területekre kiterjesztő munkaprogramot vittek keresztül, számos fejlődő ország tiltakozása ellenére.

A globalizáció térnyerése sajnos részben Rio felelőssége is, mivel 1992-ben nem sikerült elfogadtatni semmilyen, a nagyvállalatok hatalmát korlátozó intézkedést. Az azóta eltelt időben tovább csökkent az ENSZ befolyása a szociális és gazdasági politika terén, helyét átvették a Bretton Woods-i Intézmények, a Világbank és a Valutaalap. A nagyvállalatok működését irányító etikai kódex elkészítésére irányuló erőfeszítések 1993-ban elbuktak, és egyben az ENSZ Nagyvállalati Központja (UNCTC) is bezárt. Ehelyett egyre fokozódott az állami szabályozás és ellenőrzés csökkentése irányába ható nyomás.

Nyilvánvaló, hogy ez az irányzat csak növekvő emberi szenvedés és egyre romló környezeti feltételek árán folytatható tovább - egy darabig. A tényleges vál-

tozáshoz, a fenntartható fejlődés programjának megvalósításához, legalábbis az alábbi lépések megtételére lenne szükség:

- megfelelő és demokratikus világkormányzat, a nemzetközi viszonyok demokratizálása és elszámoltathatóvá tétele;
- az ENSZ szerepének megerősítése és újjáépítése;
- a nemzetközi gazdasági rendszer megújítása a Dél javára;
- a Bretton Woods-i intézmények és politikájuk átértékelése;
- a WTO megreformálása, átláthatóvá tétele, hatáskörének szűkítése és a már érvényben lévő egyezmények felülvizsgálata;
- a szellemi tulajdonjogi rendszerek átértékelése;
- a nemzetközi pénzügyi rendszer megreformálása;
- az új technológiák értékelése az elővigyázatosság szempontjából;
- nemzetközi környezeti "kormányzat" létrehozása;
- környezeti felelősség meghonosítása a kereskedelemben;
- alternatív fejlődési stratégiák keresése.

Az ipar Johannesburgra készül

*Third World Resurgence, No. 139/140., p. 41.
Industry gears up for Johannesburg
ford.: MV*

Az ipar már tavaly megkezdte a Johannesburgra való felkészülést: októberben Párizsban találkoztak az üzleti élet nagyágyúi, hogy kifejezetten ez alkalomra alapított Business Action for Sustainable Development (Üzleti Akció a Fenntartható Fejlődésért, BASD) nevű szervezet éljeze alatt meghatározzák stratégiájukat. Az ipar körömszakadtáig védi az "önkéntes akció" és az "ön szabályozás" elvét, így próbálva kibújni minden, a vállalatok tevékenységét szabályozó előírás alól. Ennek érdekében gondosan (ám önkényesen) válogatott pozitív példákkal próbálják bebizonyítani, hogy az üzleti élet felelős szereplője a világ közösségének, nem a probléma, hanem a "megoldás" része. Ennek érdekében a csúcs-találkozón nem elsősorban az esetleges támadási felületet nyújtó pénzügyi támogatással, hanem a leginkább rászoruló afrikai közösségeket segítő ún. "örökség projektek" indításával próbálják demonstrálni elkötelezettségüket. Ez utóbbiak közé azonban olyan ellentmondásos nagyberuházások tartoznak, mint pl. a sokat támadott Nyugat-Afrikai Gázvezeték, és több atomerőmű építése. Emellett a BASD egy speciális üzleti napot szervez Johannesburgra, egyik anyaszervezete, a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara pedig a "Világcsúcs

Üzleti Díj az Együttműködésért a Fenntartható Fejlődés Érdekében" (vagy valami efféle) átadásával kívánja emelni az ipari erőfeszítések fényét.

Ha közelebbről megnézzük azonban a BASD által összeválogatott jó példákat, nyilvánvaló, hogy azok nem mondanak semmit a szóban forgó cégek általános teljesítményéről és tevékenységéről a világ más tájain. Az egyik sokat dicsért beruházás az óriás vízmű-vállalat, a Suez Lyonnaisse des Eaux által a buenos aires-i szegénynegyedek ellátására kidolgozott rendszer. Emellett azonban széles körben ismert, hogy ugyanez a cég jelentős nyomást gyakorol a fejlődő világra a vízellátási rendszerek magánosítása érdekében, ami egyértelműen drágábbá és a szegény rétegek számára nehezen hozzáférhetővé tenné az ivóvíz-ellátást.

A BASD-t már első találkozásán komoly bírálattal illették a környezetvédők: a Párizsban összegyűlt üzletembereket egy szambacsoporttal megerősített 50 fős tüntető csapat fogadta. Vállalati logókat festettek zöldre, így jelezve az ipar erőfeszítéseinek komolyságát. Bár a BASD elnöke párbeszédre hívta a környezetvédőket, azok visszautasították a javaslatot, mivel nem akarták ily módon a hitelesség látszatát kölcsönözni az ipar érdekszervezetének.

A párbeszéd és a partnerség egyébként is az ipar kedvenc kifejezéseivé váltak. Már a johannesburgi felkészülési folyamat elején világossá vált, hogy a konferencia végén kétféle eredményre lehet számítani: az esetleges kormányközi egyezmények és nyilatkozatok (az

ENSZ konferenciák jellemző termékei) mellett szektorközi, önkéntességre alapuló együttműködésekre. Ez utóbbiak a II. típusú partnerség nevet kapták (az I. típus a kormányközi együttműködés), és lényegük a kormányzat, a civil szervezetek, az ipar és az ún. fő csoportok (9 van belőlük, pl. farmerek, bennszülött népek, nők, fiatalok stb.) közös munkáján alapuló programok indítása és kivitelezése. Félő azonban, hogy az egyenlőtlen erőviszonyoknak köszönhetően az ipar diktálja

majd a II. típusok milyenségét, sőt, annak lehetősége is felmerül, hogy ezeket használják majd a jogi érvényre szabó I. típusok gyengítésére, esetleg teljes kiváltására.

Az ipar azokat a szervezeteket szeretné Johannesburgban látni, akik hajlanak a II. típusú együttműködésben való részvételre, azokra pedig, akik ennél határozottabb hangot ütnek meg hamar rásütik a terrorista és a "szabad világ ellensége" bélyegét.

Mammon megszelídítése

eljött az idő a nagyvállalatok rendszabályozására

Third World Resurgence, No. 139/140., p. 36

Yin Shao Loong: Taming Mammon: Time for regulating corporations
ford.:MV

A Föld Barátai (FOE) a tanácskozásokot meglehetősen felrázó javaslatot tett a Johannesburgi csúcstalálkozó második, januári előkészítő konferenciájának asztalára: a nagyvállalatok elszámoltatásáról szóló keret-egyezmény tervezetét. Az elképzelés nemcsak hogy ellenállásba ütközött, de az ipar későbbiekben megszólaló képviselője egyenesen mindent megtettek azért, hogy úgy látsszon, mintha el sem hangzott volna. Különös véletlenként az egyezményről szóló javaslat nyilvánosságra hozatalával párhuzamosan tetőzött az Enron-botrány is, ami rávilágított arra, hogy a minden kötöttségtől mentes, felszabadított "új gazdaság" távolról sem a termelés új módját, hanem a haszonszerzés régi, bejáratott útját jelenti. Ilyen körülmények között az ipar azt várná el tőlünk és az ENSZ-től, hogy bízzunk meg bennük, bízzuk a saját képességeikre, önkorlátozásukra és tisztességükre (sőt "kreativitásukra") a bolygó jövőjét. Az ipar zöldre festése és az

ENSZ folyamatokba való beavatkozása nagy múltra tekinthet vissza. A kormányok és a nemzetközi intézmények pedig könnyen vevők erre a retorikára. A riói konferencia elnökének, Maurice Strongnak (aki maga is üzletember volt) köszönhetően a BASD elődje, az Üzleti Tanács a Fenntartható Fejlődésért (BCSD) kiemelt helyet kapott a tárgyalások során. 2000-ben Kofi Annan a fenti üzleti tömörülésekben is részt vevő nagyvállalatokkal írta alá a Global Compact (kb. globális közelítés) nevű megállapodást. Ennek lényege, hogy a cégek meghatározott irányelvek mentén valamely ENSZ szervezettel közös programokat indítanak és ennek fejében használhatják az ENSZ jelvényét hírnevük öregbítésére. Pl. a Coca-Cola a UNDP-vel (az ENSZ Fejlesztési Programja) közösen cselekszik a Harmadik Világ számítástechnikai lemaradásának csökkentése érdekében. A Compact kezdeményezői tényleg hittek abban, hogy így elősegíthetik a vállalatok "betagozását" az ENSZ rendszerébe, azáltal, hogy elfogadtatják elveinek támogatását és terjesztését, és így a Compact az ipar és az ENSZ közötti jövőbeli együttműködés modelljévé válhat. De reális elvárás-e ez olyan cégek esetében, mint pl. az Aventis, a Nike, a Rui Tinto vagy az Unilever, amelyek története a környezetszennyezés, az emberi jogok megsértése és a kizsákmányolások sorozata?

A bali csata

Third World Resurgence, No. 141/142., p. 2

Yin Shao Loong: The Battle of Bali
ford.: MV

A johannesburgi csúcstalálkozó negyedik és egyben utolsó előkészítő konferenciájára június elején, Bali szigetén került sor. A konferencia kevés érdemi haladást hozott, viszont feltárta az Észak-Dél között feszülő egyre mélyebb ellentétet. Négy témakörben kellett volna előrelépést elérni:

- a környezet és a természeti erőforrások;
- a fenntartható fejlődés intézményi rendszere;
- kereskedelem és pénzügyek (beleértve a végrehajtás kérdéseit);
- a Johannesburgi Nyilatkozat.

A harmadik témakör, elsősorban a megvalósítás eszközeiről szóló tárgyalások vezettek végül oda, hogy a konferencia - sokak szerint - zsákutcába jutott. Még a végül Johannesburgba eljuttatott anyag is több, mint 200 zárójelent tartalmazott. (azaz olyan szövegrészt,

amiről nem született egyetértés)

A Rióban elfogadott fenntartható fejlődési program végrehajtása számítások szerint a fejlődő országoknak évi 600 milliárd dollárjába kerülne. Ennek ellenére az előkészítő konferencia során a fejlett országok jöttányival sem engedtek azon álláspontjukból, hogy nem mennek túl a márciusi Monterrey találkozón tett ajánlaton (amely szerint a GDP 0,7 százalékát fordítják fejlesztési segélyre), illetve a WTO dohai miniszteri találkozásán elfogadott munkaprogramon.

Ennek ellensúlyozására az utolsó előtti napon a fejlődő országok csoportja egy javaslatot készített, amelyet a dél-afrikai környezetvédelmi miniszter juttatott el a többi tárgyalódelegátushoz. Ez a dokumentum elsősorban az adósság kérdéséről, az alapanyagok exportjától függő országok gazdaságának több lábra állításáról és a mezőgazdasági támogatások kérdéséről szólt, valamint kitért a nemzetközi pénzügyi rendszer visszafogott bírálataira is. Ezzel a

kezdeményezéssel a fejlődők mintegy próbára tették az ipari országok képviselőit: ha azok nemet mondanak a javaslatra, az mindenki előtt világossá teszi, hogy nincs meg a politikai akarat a fenntartható fejlődés előmozdítására. Az EU képviselője óvatosan elfogadható tárgyalási alapnak minősítette a szöveget, az Egyesület Államok és Japán azonban hallgatott. A nap folyamán még később összehívott plenáris ülésen nyilvánvalóvá vált, hogy nincs egyezség, bármennyire is szeretne volna Emil Salim indonéz környezetvédelmi miniszter és a konferencia elnöke. Egyértelművé vált, hogy az USA, Japán és bizonyos mértékig az EU is, ha megszorongatják, kimutatja, hogy nem kíván fejlődést elérni ezeken a területeken. Az ENSZ apparátus számára pedig gyakran fontosabb a szöveg tető alá hozása, mint annak tartalma, így ha nem születik kísérlet egy "Bali Kötelezettségvállalás" elfogadtatására, a Johannesburgban tárgyalandó tervezetek csupa langyos, semmitmondó ígéretet tartalmaztak volna.

A Csúcstalálkozó értékelése

forrás: global@zpkok.hu

beküldte: fidusz@zpkok.hu

ford.: Hargitai Katalin, MTVSZ

Az alábbiakban a Föld Barátai Nemzetközi Hálózat értékelését közöljük a Johannesburgban jelenleg zajló Fenntartható Fejlődés Világtalálkozón eddig elért megállapodásokról. Az értékelés az egyes témakörök címe mellett feltünteti az elért eredmények számát is.

1. A vállalatok felelősségrevonhatósága (5)

A kormányok hajlanak olyan kötelező érvényű nemzetközi jogszabályok megalkotására, melyek a multinacionális cégektől tevékenységük javítását várják. Nincs azonban valódi megállapodás az ellenőrzési, nyomonkövetési módokról, továbbá elképzelhető, hogy az Egyesült Államok igyekszik kibújni a megállapodás alól. Bármiféle további előrelépés hatalmas erőfeszítést kíván a Föld Barátai hálózatától, akiknek révén ez a téma napirendre került.

2. Kereskedelem és globalizáció (2)

A johannesburgi megbeszéléseket a szabadkereskedelem témaköre uralja. Gondosan őrizve a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) fölényét a kereskedelmi kérdések terén, a környezet és fejlődés ügyei - a Föld Barátai és mások erőfeszítéseinek nyomán - alig térültek el. A kormányoknak azonban nem sikerült biztosítani a többoldalú környezetvédelmi megállapodások függetlenségét és fennhatóságát, ehelyett egyszerűen beleegyeztek abba, hogy ezen megállapodások és a WTO kapcsolatában tovább folyjanak a tárgyalások - valószínűleg a WTO fennhatósága alatt. A globalizáció szekción a környezetvédelem és kérdései még csak említésre sem kerültek.

3. Ökológiai adósság (0)

A gazdag országok legszegényebbek felé fennálló ökológiai tartozásának semmiféle formális elismerésére nem került sor. A kérdés kezeléséről folyó tárgyalások időpontja, menetrendje pláne nem került említésre. Rióban még az Észak országai elismerték, hogy a környezeti ártalmak legnagyobb részt az ő terhükre írhatók, ezért a helyrehozatalban is élen kell járniuk. E téren most a kormányok nem értek el előrelépést.

4. Energia és éghajlatváltozás (3)

A Kiotói Jegyzőkönyv megerősítésre került, azonban valószínűtlen, hogy a megújuló energiák energiakínálatban való 10 százalékos részesedése célkitűzésként megjelenjen, vagy ennél még nagyratörőbb nemzetközi célkitűzések igénye felmerüljön. A tárgyalások a témakör kapcsán tovább folynak.

5. Víz és egészségügyi ellátás (3)

A kormányok kétértelmű módon fogalmazták meg meglehetősen visszafogott kötelezettségvállalásukat, mely szerint a tiszta vízhez és egészségügyi ellátáshoz nem jutók arányát 2015-ig felére kellene csökkentésük. Nem sikerült azonban elérni annak kimondását, hogy a víz továbbra is a közjavak között maradjon, azaz liberalizációja és privatizációja csak korlátozott mértékben valósulhasson meg.

6. Biológiai sokféleség (3)

Jelenleg gyengébb célkitűzés szerepel a biológiai sokféleség csökkenése kapcsán, mint amilyen hat hónappal ezelőtt a Biológiai Sokféleségről szóló Egyezmény hágai tárgyalásain született. A kormányok most csak annyit vállaltak, hogy a veszteség ütemét csökkentik, a megszüntetésre azonban nem vállaltak kötelezettséget. Kissé visszafogott, de hasznos előrelépés történt a tengeri védett területek kapcsán.

7. Segélyek és az adósságállomány (1)

Az idén Monterrey-ben lezajlott, pénzügyekkel foglalkozó csúcstalálkozón elfogadottakon túlmenően semmiféle további pénzügyi, vagy segélyeket és adósságokat érintő könnyítés nem került elfogadásra. Hosszútávú segélyek - mint például a GDP 0,7% százaléka vonatkozó célkitűzés - még csak említésre sem kerültek.

8. Támogatások (1)

A környezetileg káros támogatások kérdését nem kezelték megfelelően. A mezőgazdálkodóknak juttatandó támogatásokra vonatkozó szöveg nem különbözik a Doha-ban elfogadottól, míg a fosszilis tüzelőanyagok, vagy a nukleáris energia még csak említésre sem került. Előrelépés történt azonban a halászati támogatások terén.

9. Fogyasztás és termelés (2)

A túlzott fogyasztási és káros termelési minták kezelését célzó, Rióban elfogadott tíz éves akcióprogramot felcserélték egy jóval gyengébb "keretprogram"-ra.

10. Riói Alapelvek (2)

Számos ellenvetést követően végül mégsem károsodtak számottevően az olyan alapelvek, mint az elővigyázatosság, vagy az Egyesült Államok által igen gyűlölt "közös, de differenciált bánásmód". Sajnos azonban előrelépés sem történt. Egyes kérdéseket még vitatnak a témakör kapcsán.

Összességében a lehetséges 100 pontból 22-t sikerült elérnie a találkozóknak.

Ricardo Navarro, a Föld Barátai nemzetközi hálózatának elnöke szerint:

"Ez a Csúcstalálkozó nem szállt síkra a szegényekért és elesettekért. Nem sikerült megállapodást elérni radikális lépések - határidők és célkitűzések - meghozatala érdekében, melyek a világ környezetvédelmi problémáinak kezelését szolgálnák. Olyan problémákat, mint az éghajlatváltozás, vagy az erdők és fajok pusztulása. A kormányoknak meg kell állapodniuk arról, hogy ismét találkoznak, és eredményesebbek lesznek, mint most. Másrésztől azonban a világ minden részéből érkezett aktivisták elégedettek lehetnek, mivel sikerült az Egyesült Államok és a vállalatok legrosszabb szándékait megakadályozni a környezeti kérdéseknek a világkereskedelelem szabályai alá rendelése terén. A Föld Barátai hálózat a mai napon győzelmet könyvelhet el, mivel az Egyesült Államok ellenállásával szemben is sikerült a kormányokat rávenni arra, hogy szülessen kötelező erejű nemzetközi megállapodás a nemzetközi vállalatok növekvő hatalmának ellenőrzése érdekében."

(Forrás: A Föld Barátai Nemzetközi Hálózat sajtónyilatkozata - 2002. szeptember 2.)

További információ:

<http://www.rio-plus-10.org>,

<http://www.foei.org/wssd>,

<http://www.radioearthsummit.org>

VILÁGGYARMATOSÍTÁS

Állítsuk meg a GATSasztrófát!

FOEE Bulletin, 2002. július
ford: Fidusz, Kálcz Orsi

Június 30-án az EU 109 országhoz nyújtott be hivatalos kérést, melyben az érintett államokat arra szólítja föl, hogy liberalizálják szolgáltatási szektorikat (azaz, nyissák meg őket a világpiac előtt). Ez kiterjed olyan, a környezetvédelem szempontjából kényes ágazatokra is, mint a víz- és energiatermelés, illetve -szolgáltatás. Ezen - főként a fejlődő országokhoz intézett - kérés végrehajtása leginkább a multinacionális cégeknek jelentene hasznot, míg a helyi közösségeknek és a természeti környezetnek komoly károkat okozna. A jelenlegi tárgyalásokra a 2001. novemberi dohai WTO miniszteri tárgyalásokon elfogadott GATS [1] megállapodások vonalának folytatásaként kerül sor.

Visszafordíthatatlan támadás a helyi közösségek ellen

A szolgáltatások [2] ma nagy üzletnek számítanak, a világ teljes össztermékének (GDP) 60 százalékát adják. A GATS 160 szolgáltatási ágazatra terjed ki, valamint vonatkozik minden olyan helyi és országos szintű szabá-

lyozásra, normarendszerre és folyamatra is, amely érinti a szolgáltatások ellátását. A GATS elfogadása esetén több mint 110 ország köteles eltávolítani minden olyan kereskedelmi gátat, amely hatással lehetne például a vízszolgáltató cégek, olajvállalatok, utazási irodák, vagy a hulladékfeldolgozó cégek működésére. A helyi lakosság számára ennek a társadalmi és környezeti hatásai igen súlyosak lennének.

A kiszivárgott EU-s anyagok rámutatnak a lehetséges veszélyekre

A szolgáltatások megnyitása érdekében tett EU lépések káros hatásaira akkor derült fény, amikor globalizációval foglalkozó aktivisták áprilisban megszerezték az Európai Bizottság által WTO tagországok felé benyújtott 29 kérés anyagát. A dokumentumokból világosan kiderül, hogy az EU javaslatai mekkora veszélyt jelenthetnek az emberekre, a környezetre és a demokráciára. Például, az EU azon kérése, hogy nyissák meg a nemzetközi cégek előtt a víztermelést és -ellátást, a vízforrásokhoz való hozzájutás alapvető emberi jogát veszélyezteti. Az energiaiparban a hangsúly a fosszilis energia kitermelésen és -elosztáson van; nem veszik figyelembe, hogy

a különféle technológiák komoly környezeti károkat okoznak.

A környezet érdeke a kereskedelem mögé, a második helyre szorulna

Az EU lépéseinek mértéke és célja riasztó. Ugyanis a GATS képes korlátozni, vagy akár teljesen lehetetlenné tenni az egyes országok számára, hogy az egyezmény körébe tartozó szolgáltatási szektorokban a környezet védelme vagy más közcél érdekében bármiféle intézkedést hajtsanak végre. Így például nem lenne lehetősége egy országnak az olajvezetékek számát vagy méreteit illető döntést hoznia, mert a szolgáltatásokra vonatkozó bármiféle mennyiségi korlátozás tilos lenne. A kormányoknak nem lenne többé lehetősége előnyben részesíteni a helyi szolgáltatókat. A GATS szabályainak értelmében az egyes országok nem hozhatnak olyan rendeleteket, amelyek a szolgáltatás megfelelő minőségét biztosító szint elérésénél nagyobb terheket rónak a szolgáltató cégekre. Azt pedig, hogy ezek a (környezetvédelmi vagy szociális jellegű) rendeletek csakugyan megfelelnek-e az egyezménynek, egyenesen a WTO bírálja el - totális ellenőrzés alá vonva ezzel az országok gyakorlatilag teljes gazdaságát, kiszolgáltatva azt a multiknak.

Nyílt levél Pascal Lamynak, az EU kereskedelmi biztósának

Május 9-én több mint 90 európai civil szervezet nyílt levelet intézett Pascal Lamyhoz, az EU kereskedelmi biztósához; a levelet postázták az EU tagállamoknak is. A csoportok kifogásolták, hogy annak ellenére, hogy a szolgáltatásokról szóló tárgyalásoknak komoly hatása lesz a polgárookra mindenhol, ez a folyamat a nyilvánosság teljes kizárásával, csupán az Európai Bizottság és az EU 113-as bizottságának keretei között zajlott. A szervezetek kijelentették: "tiltakozunk az ellen, hogy egy ilyen fontos kérdésben a fejünk fölött hozzanak határozatot".

A GATS ellentétben áll a demokráciával

A nyílt levélben a civil szervezetek követelték a GATS tárgyalások leállítását, s a további tárgyalások előtt a független gazdasági, szociális és környezeti felülvizsgálatot. Emellett kérték a WTO-ban elhangzott EU kérések időbeni nyilvánosságra hozatalát és azoknak az érintett országok parlamentjeiben való megvitatását, illetve a GATS tárgyalások nyilvános és demokratikus intézményesítését.

Az embereknek joguk van tudni, hogy hogyan döntenek róluk

A tiltakozások ellenére az Európai Bizottság kijelentette, hogy a dokumentumok nem lesznek hozzáférhetőek a nyilvánosság számára. A tiltakozó nyílt levélre válaszul Lamy egy július 4-i találkozón egyértelművé tette, hogy a tárgyalások zárt ajtók mögött fognak folytatódni, de a civil szervezetek aggályait is figyelembe veszik majd.

Tisztességtelen vállalati befolyás

A Föld Barátai tagszervezetei közé tartozó Corporate

Europe Observatory (CEO) kutatásai azonban feltárták az antidemokratikus javaslat megfogalmazásának tulajdonképpeni rejtett okait. A folyamatban jelentős súllyal működött közre a Szolgáltatások Európai Fóruma (European Services Forum - ESF), egy befolyásos vállalati érdekcsoport. Az ESF részt vett az EU kérések megfogalmazásában és az EU beadványokat komolyan támogatta.

A titkos tárgyalások folytatódnak

A tárgyalások titkos, kétoldalú megbeszélések keretében folytatódnak az Európai Bizottság és az érintett országok között. 2003. március 30-ára az országok benyújtják felajánlásait, amelyben felsorolják majd, hogy mely szektorok megnyitásával értenek egyet és hogy milyen szabályokat fognak megváltoztatni.

A civil társadalom összefog

Időközben azonban a civil társadalom szervezetei egy új, az egész világra kiterjedő együttműködésbe fogtak, melynek célja, hogy felhívja a közvélemény figyelmét az emberiség, a környezet és a fejlődő országok érdekeire káros hatással lévő tárgyalásokra, és megakadályozza az igazságtalan szabálmódosítások életbe léptetését. A Friends of the Earth Europe, az ATTAC France, a Corporate Europe Observatory és a World Development Movement közös európai GATS Stratégiai találkozót tartott július 11-12-én Brüsszelben, ahol az elkövetkezendő hónapokra közös akciók egész sorát terveztek meg. Egyre hangosabbak a döntések nyilvános, demokratikus meghozatalára és érvényesítésére, valamint a környezet védelmének és a szociális igényeknek figyelembevételének biztosítására vonatkozó követelések.

További információ: <http://www.foeeurope.org/trade/>
Kapcsolat: alexandra.wandel@foeeurope.org

Megjegyzések:

[1] GATS: Szolgáltatások Kereskedelméről szóló Általános Egyezmény (General Agreement on Trade in Services)

[2] Itt a GATS által "szolgáltatásnak" definiált tevékenységekről van szó, amely magában foglal szinte minden gazdasági tevékenységet, hasonlóan, mint ahogy a pár éve megfűrt MAI (Multilaterális Befektetési Egyezmény) esetében szinte minden gazdasági tevékenység "befektetésnek" számított. A GATS ebből a szempontból is kísértetiesen emlékeztet a MAI-ra.

[3] A MAI-ról részletes cikkek találhatóak a GAIA Sajtószemle korábbi számaiban: <http://foek.hu/gaia/> valamint itt: <http://www.etk.hu/fidusz/mai.htm>

KÖRNYEZET

A rostbeton

egy forradalmi építőanyag

<http://www.zianet.com/papercrete/book.html>

Gordon Solberg: *Fibrous Cement: A revolutionary building material*

ford.: Veroszta Zsuzsanna

Menedék, lak, kunyhó, lakás, az emberi hajlék minden életforma nélkülözhetetlen eleme. Az ember életében a menedék keresése erős mozgatórugó. Hajlékot nem lelő őseink éjszakánként könnyen válhattak a vadállatok martalékává (ez persze csökkentette az esélyüket, hogy valódi elődeink közülük kerüljenek ki). A szállást keresők túlélési esélye és ezáltal az utódok nemzésének lehetősége is jóval nagyobb volt, így mondhatjuk, hogy mindannyian a "szálláskereső ember" leszármazottai vagyunk. Ezek után talán természetes is, hogy a "tökéletes otthon" képe a mai ember dédelgetett álmai közt szerepel, együtt a tökéletes egészségről, boldogságról, jólétről és lelki beteljesülésről szőtt álmokkal.

A lakással kapcsolatos elképzelések már a gyermekkorban megjelennek. Mihez kezd egy gyermek egy szinte üres szobában, aminek összes berendezése egy szék és egy takaró? Hajlékot épít: a plédet a székre terítve saját lakását a fantáziájával teszi otthonossá. Persze a felnőtté válással az ideális lakással kapcsolatos elképzelései neki is konkrétabbá és nem utolsó sorban drágábbá válnak majd.

Amerikaiak egy csoportja igyekszik minél nagyobb éleslátással megközelíteni a "lakáskérdést". Az ezzel kapcsolatos kérdésekre folyamatosan keresik a választ: Miért van szükség olyan nagy házakra? Miért kell olyan drágán építkezni? Miért emészt fel annyi energiát egy új ház építése? Szükséges-e önmagunk kizsákmányolása és az életre szóló törlesztés pusztán azért, hogy elmondhassuk: tökéletes a házuk? Miért is járnak olyan drága kocsikkal az építési vállalkozók, bankárok, ingatlanközvetítők és ügynökök? Ha találunk is választ ezekre a kérdésekre, a fő kérdés még hátravan: Mi is következik mindebből?

Az építésben rejlő erő

Emberek tömegét viszi előre egyfajta "meg tudom csinálni" hozzáállás. Az ember képes bármit véghez vinni, amit csak a fejébe vesz. Igen, például házat is tud magának építeni! (Megléhetősen eretnek gondolatnak tűnhet ez a mai Amerikában, ahol a "vevők" tehetetlensége odáig fajult, hogy saját legelemibb szükségleteik - ételük és hajlékuk - előállítására is képtelenné váltak.) Saját házuk felépítése hatalmas erővel ruház fel minket - sokkal nagyobbal, mint amit a banki törlesztés kifizetése során valaha is érezhetünk.

Az építés visszajuttat minket születésünktől fogva létező jogunkhoz: segít annak felfedezésében, hogy teremtésünk célja az otthon megtalálása ezen a bolygón. Az ember lényege, hogy erre a földre született és joga, hogy a teremtett környezet a maga természetes

mivoltában jusson osztályrészéül. Mind részei és nem pusztá fogyasztói vagyunk a természetnek. Az ember nem egy tőle függetlenül működő szerkezet fogóeszköze.

Bár gyakran bizonyulunk süketnek, mégis minden ember birtokában van egy olyan belső bölcsességnek, amely arra sarkallja, hogy életében a természet által kijelölt utat kövesse. Az ember eredendően képes saját házának megépítésére, tápláléka megtermelésére, tudja biztosítani létfenntartását és tud valódi közösségekben élni - mindezek során arra is képes, hogy barátainak, szomszédainak és tágabb környezetének hasznára váljon. Önmagunkat fenntartani és közben mások hasznára válni minőségileg más, mint eladási célcsoportként övni önző érdekeinket - az ember magában hordozza egy tisztább civilizáció esélyét, amely túlléphet a kizárólag anyagi jólétet hajszoló tébolyon.

A boldogságra törekvés tekinthető elidegeníthetetlen jognak, ám a valódi boldogságnak része lehet az is, hogy eligazodjunk a természeti világban. Ez a boldogság nem táplálkozhat abból, hogy az egész napos félig, vagy teljesen értelmetlen munkánk után este egy moziban igyekszünk oldani a felgyült feszültséget. Sok embert tesz boldoggá, hogy a Rendszer részeként az irányításból is jut számára egy kis rész, de azért vannak olyanok is, akik számára ez még messze van a beteljesüléstől.

Úgy vélem, amerikaiak milliói ki vannak éhezve arra, hogy végre valami valóságosat csináljanak, az életüket a kiteljesedés felé irányítsák. Nos, a házépítés technikai lépései kiváló terepet nyújtanak ennek elkezdéséhez. Nem állítom, hogy a házépítés válasz a fenti problémákra, de kétségtelenül közelebb vihet a megoldásukhoz.

Papír házak

Költséghímélő ház építésére több lehetőség is kínálkozik, attól függően, hogy a környezet milyen anyagokat nyújt. Építőanyagként általában a kő, föld, kavics, fa, szalma, és persze a papír valamilyen keveréke szolgálhat. Papír? Elsőre talán nevetségesnek tűnhet a papírház ötlete. A három kismalacról szóló példamesében a nagy gonosz farkas könnyedén elfújta a malacok házát, pedig az nem is papírból készült - hogy is állta volna ki egy papírház a támadásokat? Kezdjük az alapoktól. A papírház nem szélben szálldosó papírlapokból készül. Anyaga egy kimondottan erre a célra előállított papírmasé - nevezzük rostbetonnak.

Elkészítésére házilag is van mód. Egy nagy keverőkádra van hozzá szükség, amelyben a régi újságokat addig kell áztatni, amíg meg nem puhulnak. Ezután lehet összekeverni egy 60 százalékban papírból, 30 százalékban átrostált földből vagy homokból és 10 százalékban cementből álló masszát. A keverés után a massa téglá formába, vagy lapokba is formázható. A rostbetonból nemcsak fal húzható fel, hanem rátapasztható a már kész falra is, sőt falazóhabarcsként is használható. (Ha szűkében vagyunk a papírnak, a rostanyag pótlására a

szalma, vagy akár a száraz fű is alkalmas. Használhatunk kartonpapírt is, bár az anyag vastagsága okozhat némi gondot.)

A rostbeton könnyűbeton, kiváló szigetelő, jó a formatartása és nagyon erős. Mind a nyomószilárdsága, mind a húzószilárdsága igen jelentős. (Bár nyomószilárdsága a hagyományos betonnak is nagy, de ez csekély húzószilárdsággal párosul, ezért is van szükség gyakran "vasalásra", acélbetétes megerősítésre.)

A rostbeton erősen tűzálló. Különálló rostjai cementtel itatódnak át, ami megakadályozza az oxigén áramlását, elrekesztve az égés táptalaját. Kísérletképpen egy gázégő lángját közvetlenül a rostbeton téglára irányítottam. A téglá felhátrá megperzselődött ugyan, ám több perces közvetlen láng hatására sem kapott láng-ra. Összehasonlítási alapul vehetjük például a fát, amely nyílt láng hatására néhány másodperc alatt gyullad láng-ra.

Mérlegetljünk néhány számadatot: a rostbeton nyomószilárdsága 0,18 kN/cm², ha a keverék nem tartalmaz homokot. Egy 240 cm magas és 30 cm széles rostbeton fal teherbírása méterenként 54 tonna, mégis pusztán 178 kg a súlya. A rostbeton szigetelő értéke jelentős, az ezt mérő R-érték 30 cm-es fal esetén 1,24 m²K/W (k=0,81 W/m²K), ami egy jó eredmény.

A rostbeton előnye az is, hogy nyomószilárdsága homok hozzáadásával növelhető, emellett pedig magas hőszigetelési értéke magas hőtároló képességgel párosulva alkot előnyös kombinációt. E két tényező együttes jelenléte a rostbetont a többi építőanyag elé helyezi. A rostcement állományába beágyazódó homokszemeket lényegében hőszigetelő levegő zsákok és persze papírostok veszik körül. Az erősen szigetelő környezet miatt a meleg homokszemek közti áramlása meglehetősen sok időt vesz igénybe.

A rostbeton fal hőtechnikai szempontból nagy késleltető illetve csillapító hatással bír. Ez a hőtani "lendkerék" meglepően eredményes. A rostbeton fal egész nap elviseli a felmelegedést és egész este ellenáll a lehűlésnek. Ha a rostbeton nem volna olyan olcsó, önmagában az előbbieket miatt is forradalmi lenne.

Tételesen felsorolva a rostbeton előnyeit olyan szempontokat emelhetünk ki, mint az alacsony előállítási költség, a jelentős húzó- és nyomószilárdság, a magas hőszigetelő és hőtároló képesség. Ezek a tényezők mind azt támasztják alá, hogy ebben az új építőanyagban -

amely mindannyiunknak rendelkezésére áll - benne rejlik a lehetőség az építőipar gyökeres átformálására. Nosza!

Kedvcsinálóként említhetjük azt is, hogy a rostbeton előállításánál során nem kell túl sokat aggódni a víz adagolása miatt sem, nem lehet elrontani. Ha a hagyományos betonhoz túl sok vizet adunk, az eredmény egy, az optimálisnál gyengébb szerkezetű anyag lesz. A rostbeton rostsálai telítődnek cementtel, ami biztosítja az anyag egyenletes szerkezetét. Ennek köszönhetően a felesleges víz egyszerűen elpárolog, vagy a földbe szivárog.

A száraz rostcement hagyományos- vagy láncfűrészsel darabolható, alakítható. Ez a tulajdonság lehetőséget nyújt például arra is, hogy az ablakok, ajtók helyét csak a későbbiekben, a fal felhúzósa után alakítsuk ki. A fal könnyedén fúrható, a lyukak pedig bármikor egyszerűen eltüntethetőek - könnyen be lehet őket tapasztani. A rostbeton téglák lehetnek csap-hornyosak is, ami a könnyű összeilleszthetőséget biztosítja. Minden szempontból sokoldalú, rugalmas építőanyagról van tehát szó.

Ha a rostbeton valóban ennyire nagyszerű, miért is nem alkalmazza mindenki? Mi az oka a mellőzésének? A margóra szorulás oka valószínűleg abban rejlik, hogy - bár a rostbetont 1928-ban szabadalmaztatták - túl egyszerűnek és olcsónak bizonyult ahhoz, széles körű reklámozásától nagy megtérülés lett volna várható.

Papír-látnokok

A korszerű, legújabb megjelenésű rostcementet Mike McCain fejlesztette ki a Colorado állambeli Alamosában, illetve Eric Patterson, Silver Cityben, Új-Mexikóban. McCain megingathatatlanul lelkes feltalálóként három rostbeton házat épített már fel Colorado-ban, mielőtt Pattersonnal találkozott. A kölcsönös tapasztalatcsere hasznosnak bizonyult: McCain elképzeléseit Új-Mexikóban, a mexikói határtól négy kilométerre fekvő településen (City of the Sun) valósította meg.

Itt találkozott ugyanis össze a brit columbiai nyaralójából épp visszatérő Sean Sands-al, akivel szinte órákon belül építkezéshez fogtak. Az általuk épített két rostbeton ház egyike Mike anyjának, a másik Sean fiának készült. Nagy lelkesedéssel, mindössze minimális anyagi erőforrással és régi újságok tonnájának felhasználásával álmukat 1997 novemberében váltották valóra - befejezték a munkát.

Irány az Újvilág!

*Bauen mit Ballen,
1999. Fachverlag für Garten und Ökologie
Harald Weding: Im Westen was Neues!
ford.: BCs*

Úgy két évvel ezelőtt jelent meg egy cikk a *Natürlich Gärtnern* magazinban egy dél-hollandiai hétvégi házról.

A ház fala szalmabálából készült és a cikk szerzőjének a kertjében állt. Bizonyára sokan kérdezték akkoriban maguktól, hogy lehet-e vajon ezen a módon rendes lakásokat, családi házat építeni.

Már akkoriban igennel tudtam volna a kérdésre válaszolni, mivel Észak-Amerikában már komoly hagyományai vannak szalmabála-építésnek. De nem akartam hiú ábrándokat ébreszteni a tényleges átültethetőséggel

kapcsolatban (amellett, hogy az építéstechnika engedélyeztetése is gondot okoz), ezért először is én magam akartam egy lakóházat építeni, ha nem is itt Németországban, de legalább a közvetlen szomszédban, majd ennek tapasztalatait megosztani az érdeklődőkkel. Ezen már túl vagyok. Mielőtt elkezdeném a beszámolómat, azonban vessünk egy pillantást a szalmabála-építés történelmi gyökereire.

Ahogy kezdődött

Sok egyesült államokbeli újítás használati értékében kételkedünk. Ebben az esetben azonban a használhatóság garantált, hiszen azoknak a nebraskai úttörőknek, akik kb. 150 éve ezt a felfedezést tették, ez az építési mód teljesen kézenfekvő volt. Ehhez csak a józan paraszti ész, maga a szükséglet és némi találékonyság kellett. Ezen dolgok hiányoztak legkevésbé az európai telepeseknek.

Először arra jöttek rá, hogy az összepréselt szalma- és szénabálából hasonlóan lehet falat rakni, mint a téglából. A nagy síkságokon építési fa alig volt, de még csak tűzifa sem a tégláégetéshez. Ezért sokan közülük gyeptéglával lefedett, földbe vájt kunyhót építettek, olyasmit, amilyen Izlandon még manapság is látható. Ehhez azonban sok munka kellett, és az eredmény pedig egy dohos ház lett. Az emberek egymásra rakták szalma- és szénabálákat, majd az így kapott falat betapasztották agyaggal, egy gyorsan elkészülő, építőfa-takarékos, meleg és lélegző házat kaptak. Nemsokára gazdasági épületek, közösségi házak, sőt templomok és lakóházak épültek ily módon szerteszét az Egyesült Államokban és Kanadában, ahol csak szalmabála volt.

A szállítási lehetőségek növekedtével és a foszszilis energiák térnyerésével a városias építési formák és a faépítés terjedt el vidéken is. A szalmabála építés lényegében a szegények és a takarékosak építészete lett, ugyanúgy mint a vályog a világ más részein.

A tavalyi hó?

A nyolcvanas évek közepén reneszánsza volt a környezettudatos szemléletmódnak. Ezalatt újabb és újabb épületek épültek. A szalmabála-építésre specializálódott cégek forgalma ugyan visszaesett, de a kivitelezés módja mindenekelőtt a kalákák révén továbbadott. Egy igazi képzési hálózat jött létre Észak-Amerikában és senkinek sem kellett messzi utaznia, hogy egy saját építésű házat lásson. Sok épület jött létre ilyen közösségekben, mivel az építők így jelentős bérköltséget spórolhattak meg.

A jövő látszata?

Időközben a valószínűleg egyedülállóan eredetileg amerikai építésmódnak a mikéntjét sok fejlett és fejlődő ország importálta. A világ lakosságának egyre nagyobb része hajléktalan. Talán a szalmabála-építés - természetesen mindig a helyi igényekhez idomítva - hozzájárulhat a szegénység enyhítéséhez. Volt már ilyen építési program Mexikóban, Ukrajnában (ahol a Csernobilből kitelepültek laktak ilyen házakban), Fehéroroszországban és Kínában, ezenkívül pedig Mongóliában, ahol a legutóbbi földrengés után iskolák és kórházak készültek szalmabálából.

Hát nálunk mi újság?

Nyugat-Európában szigorúbbak az építési előírások. De

a szalmabála-építés jellemzően nagy szerkezeti vastagságai kielégítik ezeket a követelményeket, és ez jó alapként szolgál arra, hogy az összes kételyt föl-számoljuk.

Mindenekelőtt azonban egy kísérleti épület kellene, amin tényleges tapasztalatra teszünk szert az építési módot és a lakhatóságot illetően is.

Munkaerőre és akaratra van szükség, hogy ez az épület elkészüljön. Mint ahogy Dániában 1998 nyarán megtörtént ez a lépés is.

Így épült

A jütlandi (Dánia) megújuló energiaforrásokat használó farmon alternatív építési módokkal is kísérleteztek. Így jött létre a dán építési minisztérium támogatásával egy 150 m²-es családi ház 1998 nyarán.

Egy 14 napos kaláka keretén belül építettünk 60 folyóméter külső falat egy igazi nemzetközi csapattal.

A közösség vezetői döntöttek el az építés módját, teherhordó vázrendszer mellett döntöttek, ami egy nem gyalult, csak lehámozott gömbfákból álló keretszerkezetet jelentett. Jól választottak, mert az eredeti teherhordó bálafalazatú (nebraskai stílusú) építési módnak csak a faszegény területeken van létjogosultsága, Közép- és Észak-Európában nem igazán.

Más előnyöket is kínált a vázas építés. A tetőt meg tudtuk csinálni anélkül, hogy a falvázat kitöltöttük volna szalmabálával. Ezenkívül a szalmafalunkat a vázhoz tudtuk merevíteni, ami, ismervé a dániai szélterheket, nem kis könnyebbség.

A szalmabálás építés gondos alapozással kezdődik. Az alaptól nem szívódhat fel a falba semmiféle nedvesség. Ezért a szalmafal és az sávalap közé valamilyen vízzáró lemezt kell helyezni, pl. bitumenes lemezt. A beton alapba felülről a vízszigetelésen keresztül 40 cm hosszú betonacélpálcákat hajtottunk be 15 cm mélyen, amire az első sor bálát felnyársaltuk.

A bálák fektetését sarkoktól ill. az ablakok és az ajtók szélétől kezdtük. A bálasorokat egymással fűzfavesszővel kötöttük össze.

Az építési mód lehetővé tette, hogy használt nyílászárókat építsünk be. Olyan fa ablakokat és ajtókat szereztünk, amelyek sok helyütt a műanyag nyílászárók térhódítása miatt fölöslegessé váltak. A beépítéshez egyszerűen csak egy bála-széles (45cm) fa vaktokra volt szükségünk, amihez a nyílászárókat rögzítettük.

A falazásnál ügyeltünk arra, hogy a bálák lehetőleg ne kerüljenek túl szorosan egymás mellé, mert ez a későbbiekben a vaktokok elmozdulásához vezethetett volna. Szintén fontos a bálákat - mint a hagyományos falazásnál - kötésbe rakni. 450 bálát használtunk fel a falazás végéig.

Az épület kívülről mészvakolattal, belülről agyagvakolattal készült.

A ház padlószigetelése teljesen hagyományos volt, de a tetőszigetelés bálaépítési szempontból is tanulságos. Hidegtető mellett döntöttünk, amit acéllemezzel fedtünk. Az egyszintes lakóteret a fűtetlen padlástól a mennyezetre fektetett szalmabálákkal szigeteltük. Alulról agyaggal, felülről mészvakolattal vakoltuk be, így a födém épp olyan tűzállóvá vált mint a falak.

A ház felépülte után újságolták nekem, hogy két kicsi fatüzelésű kályhával fűtik ezt a nagy épületet.

KÖNYVISMERTETŐ

Jared Diamond:

A harmadik csimpánz felemelkedése és bukása

Egy rendkívül olvasmányos stílusban, ám szigorú tudományos alapossággal megírt, rendhagyó portré a harmadik csimpánzról, vagyis az emberről. Túlzás nélkül állíthatjuk: zseniális könyv. (Ezt bizonyítja az is, hogy számos rangos díjat nyert el és tucatnyi nyelvre lefordították már.) Több fejezete is foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy miért veszélyeztetjük immár fajunk pusztaságát is bolygónk tönkretételével. A napjaink globális ökológiai válságáról szóló párbeszéd során a problémákat egyesek gyakran olyasfajta érveléssel söprik le az asztalról, hogy "kár aggódni, hiszen a múltban is mindig kitaláltunk valamit a gondjainkra, és lám, fajunk még mindig él és virul." Diamond könyvének egyik legizgalmasabb fejezete világosan bizonyítja, hogy ez az érv legfeljebb az emberiség egészét tekintve állja meg a helyét. Ellenben számos olyan múltbeli társadalmat ismerünk, amelyek bukása részben vagy egészben a saját maguk által okozott környezetpusztításra vezethető vissza. A szerző abban a reményben tárgyalja ezeket a történeteket, hogy segítségükkel rácsfolhatunk

Aldous Huxley híres mondására, mely szerint: "A történelem legfőbb tanulsága, hogy az emberek szinte semmit sem tanulnak a történelemből." A mai helyzet azért is különösen súlyos, mert az euro-amerikai civilizáció terjeszkedése során buzgón semmisíti meg a többi kultúrát, így egyre kevésbé létezik már alternatívája. Vagyis a mi civilizációnk természetpusztítása - a régi öngyilkos társadalmakéval ellentétben - már az egész emberiség katasztrófájához vezethet, ami a harmadik csimpánz bámulatos kalandjának túl korai végét jelentené.

Takács-Sánta András

(Typotex Kiadó /www.typotex.hu/ 2002, 3800 Ft)

A könyv számos könyvesboltban kapható, többek között a Nyitott Műhely Zöld Könyvesboltjában is (XII. Ráth György u. 4., a Déli pályaudvarhoz közel).

TÖRTÉNETEK

Befogadás falun

Falun, aki a házak előtti szederfákról szemezgetett, legfeljebb az alattuk csipegető baromfit károsította meg. Így mi is nyugodtan ettünk egy szederfa ágaira kapaszkodva, mikor a fa mellett elmenőben megszólított minket egy nyilván idevaló asszony.

- Jó a szeder kisasszonyok?
- Jó - feleltük.
- Itt nyaralnak?
- Igen. A nagymamánk a bábasszony.
- Ja? Na szerbusztok lányok.

1946 táján

György Ottília

Gaia sajtószemle <http://foek.hu/gaia> ■ Kiadja az Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesület (ETK) ■ Alapította: György Lajos (Piros) gyorgy@koki.hu ■ Összeállította: Bukta Csaba polgári szolgálatos gaiaszer@zpkok.hu ■ Hálózati terjesztés: Fidirich Róbert (Fidusz) fidusz@zpkok.hu ■ Az Egyesület elnöke: Móra Veronika move@okotars.hu ■ A szemle megjelenését támogatta a Környezetvédelmi Minisztérium KAC és az Ökótárs Alapítvány ■ ISSN 1419-1776 ■ Az ETK és a szerkesztőség postacíme: 1054 Budapest, Vadász utca 29. ■ A szerkesztő a beküldött anyagokat esetleg tömöríti, a fölösleges idegen szavakat magyarra fordítja. A hozzászólások terjedelme nem múlhatja felül az eredeti írást. ■ Mindenkit szeretettel várunk kedd estétként 18 és 20 óra között összejöveteleinken, a Bp. V. Vadász utca 29. alatt.